

Н.І. Кропівцова, доц.

МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Розглянуто сутність поняття «механізм стимулювання соціально-економічного розвитку регіону», його інвестиційну, інноваційну, податкову та екологічну складові, запропоновано шляхи його вдосконалення.

Рассмотрена сущность понятия «механизм стимулирования социально-экономического развития региона». Исследованы его инвестиционная, инновационная, налоговая и экологическая составляющие, предложены пути его усовершенствования.

In article the essence of concept the stimulation mechanism is considered social and economic development of the region. Are considered its investment, innovative, tax and ecological component, ways of its improvement are offered.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний розвиток держави характеризується переходом до більш ефективних і результативних методів управління, серед яких особливе місце займає стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, що вимагає застосування комплексу економічних, правових, організаційних, інвестиційних, інноваційних, податкових та інших управлінських методів і засобів. Їх сукупність являє собою механізм стимулювання соціально-економічного розвитку регіону. Проблема соціально-економічного розвитку регіону виникає в кожному окремому територіальному утворенні і може негативно впливати на економічний розвиток країни в цілому. У зв'язку з цим показники регіонального розвитку є індикаторами стійкості та соціально-економічної стабільності в суспільстві [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням причин виникнення диспропорцій у розвитку регіонів країни, збалансування розвитку чинників виробництва, регіональних соціально-економічних систем та стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів займалися науковці В. Галушак, З. Герасимчук, А. Голікова, Т. Миронова, О. Добровольська, В. Лексин, Л. Леонтьєва, Ю. Макогон, С. Шевчук та ін.

Оцінка діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, здійснена за методикою, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 року № 650

«Про запровадження проведення оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій», показала, що в січні-червні 2012 року соціально-економічний розвиток переважної більшості регіонів України характеризувався уповільненням позитивних тенденцій минулого року у промисловості, сільськогосподарському виробництві, зовнішньоекономічній діяльності та фінансовій сфері. Разом із тим, у соціальній сфері зафіксовано низку позитивних тенденцій, а саме: у більшості регіонів мало місце скорочення заборгованості з виплати заробітної платні, чисельності безробітних, боргів населення за житлово-комунальні послуги та зростання реальної заробітної платні більш високими темпами.

У I півріччі 2012 року основними проблемами розвитку регіонів були такі:

- у сфері економічного розвитку – спад промислового виробництва у 12 регіонах та уповільнення темпів приросту в 7 регіонах, що певною мірою пов'язано зі зменшенням попиту на промислову продукцію внаслідок зниження ділової активності партнерів та нестабільності на зовнішніх ринках;

- зменшення в 17 регіонах обсягів виконаних будівельних робіт унаслідок обмеженості обігових коштів у забудовників та інвесторів на розвиток нового будівництва; завершення у 2011 році у деяких регіонах будівництва великомасштабних проєктів у рамках підготовки до «Євро – 2012»;

- низький рівень розрахунків за енергоносії, який не досягав у 18 регіонах 100% за спожити електроенергію та у 12 регіонах – за спожитий природний газ, що пов'язано насамперед із незадовільними платежами підприємств житлово-комунальної сфери;

- від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі у 15 регіонах, на що впливала несприятлива зовнішня кон'юнктура для традиційних позицій українського експорту;

- у сфері інвестиційної діяльності – зменшення у Хмельницькій області капітальних інвестицій та у Вінницькій, Тернопільській, Хмельницькій, Чернігівській областях і м. Севастополі прямих іноземних інвестицій; зростання міжрегіональних диспропорцій за обсягом прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу;

- у сфері державних фінансів – зростання податкового боргу у Вінницькій, Дніпропетровській, Сумській, Херсонській, Чернігівській областях та м. Севастополі та у 23 регіонах заборгованості зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування економічно активних платників;

- у сфері населення та ринку праці – зменшення чисельності населення у 21 регіоні; зростання у 11 регіонах заборгованості з виплати заробітної плати, серед них найбільший приріст спостерігався у Запорізькій та Харківській областях (відповідно на 32,7 та 11,1%), Севастополі (на 22,5%) та Автономній Республіці Крим (на 12,2%), при цьому найбільші борги в цих регіонах спостерігались на підприємствах державної форми власності;
- у сфері житлово-комунального господарства – зростання заборгованості населення за житлово-комунальні послуги в Автономній Республіці Крим, Волинській і Донецькій областях, містах Києві та Севастополі;
- у сфері захисту прав дитини – зростання питомої ваги дітей (крім дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування), які виховуються в інтернатах у Кіровоградській, Сумській та Черкаській областях; збільшення питомої ваги дітей, які потерпіли від злочинів у Херсонській та Чернівецькій областях і у 13 регіонах питомої ваги дітей, які вчинили злочини;
- у сфері «рівень злочинності» – зростання рівня злочинності у 8 регіонах, а саме: Житомирській, Запорізькій, Івано-Франківській, Львівській, Одеській, Харківській, Херсонській областях та м. Києві; зростання питомої ваги злочинів, скоєних неповнолітніми або за їх участю в Автономній Республіці Крим, Вінницькій, Волинській, Донецькій, Закарпатській, Одеській, Рівненській, Херсонській областях та м. Севастополі [1].

На підставі вищевведеної оцінки можна стверджувати, що механізму стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів приділено недостатньо уваги і залишається значний резерв для наукових досліджень.

За допомогою соціально-економічного стимулювання можливе вирішення проблем збалансованості економіки регіону, оптимізації виробництва, здійснення ефективної господарської діяльності в народному господарстві. У зв'язку з цим систематизація існуючого механізму стимулювання, аналіз застосовуваних раніше форм, методів, а також інструментів стимулювання має принципове значення.

Мета та завдання статті. Метою статті є визначення сутності механізму стимулювання соціально-економічного розвитку регіону, його вдосконалення на сучасному етапі.

Вклад основного матеріалу дослідження. Стимулювання являє собою процес впливу на суб'єкт діяльності, спрямований на внесення коректив у мотиви його дій. Деякі дослідники ототожнюють стимули й інтереси, а стимулювання визначають як об'єктивну основу економічних інтересів. Процес стимулювання передбачає обов'язковий комплекс стимулюючих впливів іззовні, який

викликає дії, спрямовані на реалізацію відповідних цілей господарювання й досягнення бажаного результату. Джерелом процесів стимулювання є потреби.

Поняття «механізм» розглядається як система, пристрій, що визначає порядок певного виду діяльності. Згідно з теорією організаційних систем, механізм функціонування - це сукупність правил, законів і процедур, що регламентують взаємодію учасників організаційної системи, а механізм управління включає перелік процедур прийняття управлінських рішень. У широкому розумінні під механізмом управління певним видом економічної діяльності мають на увазі сукупність організаційно-управлінських та економічних методів, форм, прийомів, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток регіону для забезпечення системи цілей розвитку об'єкта управління [4].

На формування механізму стимулювання розвитку регіону впливає життєвий цикл процесу стимулювання, який може бути представлений у вигляді послідовного ланцюга: закріплення стимулів у нормативно-правовому полі – інформування суб'єктів стимулювання про існуючу систему стимулів – усвідомлення суб'єктами стимулювання дії стимулів – реалізація дій, викликаних у результаті стимулювання.

У світовій практиці напрацьовано універсальний набір заходів, які використовуються для залучення іноземного капіталу. Найбільш сприятливими серед них є такі методи стимулювання іноземних капіталовкладень:

- податкові стимули;
- фінансові стимули: різного роду субсидії, позики, кредити й гарантії їх надання, державне страхування;
- нефінансові стимули, спрямовані на створення загальних умов ефективного функціонування іноземного капіталу;
- забезпечення необхідними факторами діяльності, інформацією та службами управління щодо розвитку транспорту та інших комунікацій.

Ще однією складовою механізму стимулювання розвитку регіону є залучення макроекономічних інструментів механізму стимулювання інноваційних процесів. У розвинених країнах світу пряме стимулювання інноваційного розвитку орієнтовано на визначення дослідницької організації та реалізацію конкретного інноваційного проекту. Серед методів прямого впливу в сучасних системах стимулювання використовують традиційні держзамовлення, цільові субсидії і систему грантів. Держзамовлення стають стимулом для важливих технологічних інновацій. У країнах ЄС, наприклад, обсяг держзакупівель інноваційних продуктів складає в середньому

16% ВВП і є важливим компонентом попиту в наукомісткому виробництві, охороні здоров'я, освітній і транспортній сферах. Значну увагу в країнах ЄС приділяють стимулюванню наукових розробок вузівського сектору, використовуючи при цьому систему індивідуальних та пакетних грантів. А університети освоюють від 12 до 25% державних коштів на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). В умовах глобалізації механізм стимулювання інноваційної активності виходить за національні межі. Поступово формується наднаціональний механізм управління науковими дослідженнями й розробками [3].

Механізм стимулювання інноваційного розвитку в зарубіжних країнах нараховує близько 300 різних видів і форм стимулювання інноваційної діяльності. У цілому підвищення питомої ваги пільг, які забезпечують сприятливий інноваційний клімат, є загальносвітовою тенденцією. Більше сотні пільг, які активізують НТП, налічується в США. Основними положеннями західної системи податкового стимулювання інноваційного розвитку є такі:

- заохочення до впровадження реальної інновації, надання пільг підприємствам і інвесторам;
- регулярність перегляду пільг. У деяких країнах світу стимули перевищують інвестиції (в Австралії податкові пільги складають 150% інвестицій, у Бельгії – 110%) [3].

Досвід останніх років дозволяє говорити про те, що Україна у сфері інноваційного розвитку не конкурує з розвиненими країнами, але державі необхідно орієнтуватися на сучасні світові вимоги науково-технічного рівня. Скорочення інноваційної активності підприємств пов'язано з нестачею власних коштів, а також високою вартістю кредитних ресурсів. Знижується загальний технічний рівень техніки, що зумовлено насамперед відтоком із наукової сфери спеціалістів вищої кваліфікації. Дефіцит фінансових ресурсів, як на рівні господарюючих суб'єктів, так і на рівні держави, з рештою призвів до втрати вітчизняного пріоритету на низку не запатентованих учасно винаходів. За такого стану справ актуальним є питання стимулювання державою творчої ініціативи, розробок і захисту інтелектуальної власності. Основна роль у цьому процесі належатиме інноваційному податковому стимулюванню, що буде здійснюватися у двох напрямках: шляхом стимулювання власних витрат підприємств для проведення НДДКР і через їх фінансування спеціальними фондами. А стимулювання випуску і споживання інноваційних продуктів слід здійснювати шляхом надання пільгових ставок ПДВ.

Україна має великий науково-технологічний потенціал з низки новітніх технологій і шанс зайняти свою нішу за міжнародним

розподілом праці, якщо використовуватиме власні наукові розробки й послідовно підтримуватиме зазначені дослідження.

Із цією метою необхідно, урахувуючи сучасні глобальні виклики та переваги створити умови для інноваційного розвитку промисловості та виявлення взаємовигідних напрямів співробітництва з ЄС, Росією та іншими державами [2].

За такої ситуації в державі й регіонах видається необхідним:

- сприяння розвитку нових форм взаємодії науки й господарської, виробничої та іншої діяльності в регіоні;
- підтримування дослідно-конструкторських, науково-дослідних, дослідно-технологічних та інших інноваційних організацій;
- збільшення кількості стимулів для розгортання мережевих інноваційних структур;
- підтримання виконання регіональних інноваційних проектів;
- розробка й реалізація цільових регіональних програм;
- удосконалення системи стандартизації, метрології та сертифікації продукції;
- удосконалення захисту інтелектуальної власності;
- поліпшення кадрового забезпечення шляхом підвищення кваліфікаційного рівня працівників;
- створення системи інформаційного забезпечення інноваційних перетворень.

У даний час в Україні чітко простежуються тенденції до нарощення виробничих потужностей, у зв'язку з цим викликає занепокоєння стан екології в регіонах і особливої актуальності набуває проблема забезпечення екологічної безпеки.

Звичайно, такі тенденції є позитивними як для економіки, так і для суспільнополітичного розвитку держави. Однак на фоні цих позитивних тенденцій виникає загроза відновлення потужного шкідливого впливу на довкілля, яка свого часу привела до виникнення критичного, з точки зору екологічної безпеки, стану деяких регіонів, які характеризуються високою концентрацією промислових гігантів на досить обмеженій території.

Існуюча система стимулювання охорони довкілля не вписується в економічний механізм раціонального природокористування. На думку Д.М. Стеченко, чітке функціонування механізму охорони навколишнього середовища та раціоналізації природокористування є одним з основних шляхів вирішення соціально-економічних і екологічних проблем.

Природоохоронну діяльність у регіонах необхідно економічно стимулювати, уживаючи з цією метою таких заходів:

- вносити корективи в законодавство для регулювання економічної бази природоохоронної діяльності в регіоні;

- створювати законодавчі передумови для приватизації об'єктів екологічної інфраструктури регіонів з урахуванням особливостей забезпечення їх рентабельності;
- диференціювати в межах регіону підвищення норм амортизаційного обладнання;
- надавати економічні пільги замовникам, які створюють основні фонди природоохоронного значення;
- зменшувати податки підприємствам, урахуваючи їх витрати на природоохоронні заходи;
- створювати регіональні екологічні програми;
- передавати в прибуток підприємства кошти, отримані в ході природоохоронного заходу;
- визначати фіксовану частину валового продукту регіону, що витрачається на охорону природи та диференціювати її за регіонами;
- забезпечувати відповідність оплати праці природоохоронних видів діяльності досягнутим екологічним результатам.

Висновки. Стимулювання сталого розвитку регіонів України, як дієвий механізм активізації внутрішніх потенційних можливостей регіональних соціоеколого-економічних систем та обов'язкова складова стратегії сталого розвитку регіонів, повинне мати чітку мотиваційну основу, орієнтовану на саморозвиток та самоорганізацію.

Надалі доцільно проводити дослідження з питань мотиваційного механізму стимулювання сталого розвитку регіонів, зокрема, розробляти дієві пакети інструментів для стимулювання регіональних СЕЕ систем та пропонувати нові підходи до активізації потенціалу регіонів, забезпечення збалансованості, рівноважності, конкурентоспроможності, інноваційності, стабільності, гармонійності та безпеки регіонів тощо.

Розробка конкретних інноваційних заходів повинна проводитись з урахуванням пріоритетних напрямів та аналізу існуючого стану соціально-економічного розвитку регіону. Доцільно навести всю необхідну інформацію про термін дії заходів, відповідальних виконавців, вартість та очікуваний результат. Обґрунтованість заходів має бути підтверджена розрахунками фінансової забезпеченості, а також економічної ефективності як окремого проекту, так і прогностичного результату функціонування економіки регіону в цілому. Це стимулює інноваційний розвиток території та її окремих складових.

Список літератури

1. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 528 с.
2. Державна програма розвитку внутрішнього виробництва, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 № 1130 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011>>.
3. Жук М. В. Регіональна економіка : підручник / М. В. Жук. – К. : Академія, 2008. – 416 с.
4. Управління розвитком регіону Миронова Т. Л. : навч. посіб. / Т. Л. Миронова [та ін.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.

Отримано 01.02.2013. ХДУХТ, Харків.

© Н.І. Кропівцова, 2013.

УДК 336.14

І.Л. Шевчук, доц.

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ ТА ДЖЕРЕЛА ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто дефіцит бюджету як економічне явище, досліджено джерела його фінансування, визначені бюджетним законодавством, запропоновано напрями зменшення дефіциту державного бюджету.

Рассмотрен дефицит бюджета как экономическое явление, исследованы источники его финансирования, определённые бюджетным законодательством, предложены пути сокращения дефицита государственного бюджета.

Deals with the budget deficit as an economic phenomenon. Investigated the sources of its financing, as defined by the budget legislation, are considered indicators of budget funding, directions to reduce public deficits.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні питання формування бюджетного дефіциту, визначення його розміру та пошук джерел фінансування є основними під час стратегії розвитку держави на майбутнє, а в умовах світової глобалізації економіки бюджетні дефіцити є чинником підвищення ризику економічної діяльності, що містять потенційний ризик монетизації та дефолту.